

Johnny Lindqvist och Ewa Thorslund

Unga och Internet

Ett diskussionsmaterial för vuxna om ung, digital kommunikation

Unga och Internet

.SE:s Internetguide, nr 22

Version 1.0 2011

© Johnny Lindqvist och Ewa Thorslund 2011

Texten skyddas enligt lag om upphovsrätt och tillhandahålls med licensen Creative Commons Erkännande 2.5 Sverige vars licensvillkor återfinns på <http://creativecommons.org/>, för närvarande på sidan <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se/legalcode>.

Illustrationerna skyddas enligt lag om upphovsrätt och tillhandahålls med licensen Creative Commons Erkännande-IckeKommersiell-IngaBearbetningar 2.5 Sverige vars licensvillkor återfinns på <http://creativecommons.org/>, för närvarande på sidan <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/legalcode>.

Vid bearbetning av verket ska .SE:s logotyper och .SE:s grafiska element avlägsnas från den bearbetade versionen. De skyddas enligt lag och omfattas inte av Creative Commons-licensen enligt ovan.

.SE klimatkompenserar för sina koldioxidutsläpp och stödjer klimatinitiativet ZeroMission. Se <http://www.uwab.se/> för mer information om ZeroMission.

Författare: Johnny Lindqvist och Ewa Thorslund

Redaktör: Lennart Bonnevier

Formgivning, layout och redigering: Gunnel Olausson/FGO AB

Illustrationer: © Camilla Atterby

Första upplagan, första tryckningen.

Tryck: DanagårdsLiTHO, Ödeshög, 2011.

ISBN: 978-91-978952-9-3

Prenumerera

Du kan prenumerera på alla .SE:s Internetguider.

Skicka namn och adress till publikationer@iis.se.

.SE (Stiftelsen för Internetinfrastruktur) ansvarar för Internets svenska toppdomän. .SE är en oberoende allmännyttig organisation som verkar för en positiv utveckling av Internet i Sverige.

Organisationsnummer: 802405-0190

Besöksadress: Ringvägen 100 A, 9 tr, Stockholm

Brevledes på .SE Box 7399, 103 91 Stockholm

Telefon: +46 8 452 35 00. Fax: +46 8 452 35 02

E-post: info@iis.se www.iis.se

.se

Förord	5
Inledning	9
Att arbeta med fallbeskrivningar	12
Fallbeskrivningar.....	13
Fall 1: Att bara våga prata på nätet	14
Frågor att diskutera.....	16
Kommentarer.....	16
Sammanfattning.....	20
Fall 2: Kärlekstrubbel	22
Frågor att diskutera.....	23
Kommentarer.....	24
Sammanfattning.....	28
Fall 3: Vänner online	30
Frågor att diskutera.....	31
Kommentarer.....	32
Sammanfattning.....	36
Fall 4: Bloggande	38
Frågor att diskutera.....	39
Kommentarer.....	40
Sammanfattning.....	42
Fall 5: Dennis dator	44
Frågor att diskutera.....	45
Kommentarer.....	46
Sammanfattning.....	47

Fall 6: Att vara kompisar på Facebook	50
Frågor att diskutera	51
Kommentarer.....	52
Sammanfattning.....	55
Fall 7: Föräldrars ansvar	56
Frågor att diskutera	57
Kommentarer.....	58
Sammanfattning.....	60
Fall 8: Hanterar man rätt problem?	62
Frågor att diskutera	63
Kommentarer.....	64
Sammanfattning.....	66
Fall 9: Hon kanske inte är ett offer?	68
Frågor att diskutera	70
Kommentarer.....	70
Sammanfattning.....	73
En sammanfattning och en blick framåt	76
Uppdatera likabehandlingsplanen!	77
Avslutning	78
Om författarna	81

Förord

Unga och Internet har varit ett samtalsämne bland vuxna i snart 20 år. Trots detta ser diskussionerna märklit lika ut år efter år. Många vuxna får sin främsta information via tidningsrubriker som talar om faror, utsatthet och ensamhet. Samtidigt rapporterar unga själva att nätet tillför mycket i deras liv. Det finns många tänkbara förklaringar till denna skillnad i synsätt. En rimlig förklaring har med ungdomskulturer att göra; att vuxna i alla tider har varit rädda för att ungdomskulturer ska förstöra en generation. Men det är kanske en alltför enkel förklaring i det här fallet. Internet kan knappast kallas för en ungdomskultur, det vore att spela ner betydelsen av detta världsomspännande nätverk för information och interaktion. Däremot skulle man kunna säga att Internet härbärgerar en mängd ungdomskulturer, tillsammans med en massa annat, så delvis kan man känna igen drag av tidigare oro för det unga sysslar med. Om vi tänker tillbaka på stormarna kring skillingtryck, dansbanor och Elvis ser vi att de känslomässiga reaktionerna är rätt likartade. Men vi måste nog anstränga oss mer än så för att förklara hur en hel generation har hunnit växa upp utan att särskilt mycket har hänt när det gäller vuxnas attityder.

Filosofen och kompositören Alexander Bard skrev i boken *Nätokraterna* från 2001 att Internet mycket väl kan vara den fjärde informationsrevolutionen, efter det talade ordet, det skrivna ordet och tryckkonsten. Om det förhåller sig på det sättet är vi alltså mitt uppe i något som inte går att överblicka och som för alltid kommer att förändra världen. Vi kommer att se nya grupper få makt, ungefär som att den som var liten och tunn men kunde tala fick makt över en stor, stark men stum person under den period då människan började få ett talspråk. Kanske är det den revolutionen vi ser spår av i debatten om tjejbloggar, där unga flickor anklagas för att ägna sig åt oviktiga och ytliga aktiviteter. Kanske är deras bloggande inte oviktigt alls, utan ett tecken på att maktbalanser förskjuts.

Ytterligare en delförklaring kan man hitta i själva tekniken. Det

är svårt att ta till sig ny teknik när man är vuxen eftersom man ständigt måste jämföra den med tidigare tekniker. Det är inte alltid så att jämförelserna räcker till och man kan helt enkelt sakna ord för att beskriva det man ser. Hur ska man till exempel beskriva en blogg om man inte vet vad det är? Ett sätt är att jämföra det med en dagbok eftersom formen är rätt lik vid första anblicken. Studier av bloggande visar dock att dagboksskrivande och bloggande är två olika genrer och att de flesta bloggare har koll på att de har läsare, vilket man oftast förutsätter att man inte har när man skriver dagbok. Den här bristen på termer kan öka klyftan mellan unga och vuxna genom att vi pratar förbi varandra. Ny teknik kan också skrämman den som inte är van. Om vi blir rädda och oroliga och våra barn tycks ägna sig åt detta farliga är det kanske inte så konstigt att våra reaktioner på sådant som är nytt blir känslomässiga. Min erfarenhet är att det mesta som unga gör på nätet är sunt och vettigt om man skrapar lite på ytan. Men jag ser också att många vuxna aldrig kommer så långt att de skrapar på ytan, kanske just för att de är oroliga och vill skydda sina barn. Det ser jag som ett gigantiskt resursslöseri. Tänk om vi kunde använda den energi som vi lägger på att oroa oss, skydda och kontrollera våra barn, till något kreativt istället!

Några som verkligen inte är rädda för att se förbi ytan är författarna till denna guide, Johnny Lindqvist och Ewa Thorslund. Båda har mångårig erfarenhet av unga och Internet och de tycks ha sett samma brist på utveckling som jag själv. På sidan 77 skriver de:

Men, frågan är om det är skolans ansvar att utbilda föräldrar i dessa frågor? Vi vet inte. Det vi vet är att det inte är någon annan instans i samhället som har gjort anspråk på, eller har i uppdrag, att göra detta.

Deras lösning är att formulera ett antal scenarier eller fallbeskrivningar som utgångspunkt för samtal kring svåra frågor om ungas nätanvändning. Dessa fall har sedan experter från olika delar av samhället fått kommentera utifrån sina specifika synvinklar. Experterna är poliser, socialarbetare, forskare och andra som stöter på ungas nätanvändning i sitt arbete. Utifrån dessa kommentarer sammanfattar sedan författarna fallen och ger rekommendationer till läsaren.

Den främsta styrkan med *Unga och Internet* är att den inte undviker de svåra, komplicerade frågorna. Flera av fallen skulle kunna kallas dilemman, alltså fall där det egentligen inte finns några bra lösningar. Ändå måste ju vi vuxna hitta lösningar eftersom vi har ansvar för våra barns välbefinnande. Idén att engagera erfarna praktiker som ger olika synvinklar på dessa dilemman är både pedagogisk och praktisk. Den är pedagogisk därför att de olika synsätten visar på komplexiteten hos frågorna och den är praktisk därför att läsarna får en fyllig bakgrund mot vilken de kan fatta sina egna beslut.

Det här sättet att närma sig frågorna är inte så vanligt när det kommer till just unga och nätet. Tvärtom är världen full av tvärsäkra uttalanden på ganska svaga grunder. Därför är *Unga och Internet* ett viktigt tillskott till den märkligt knapphändiga floran av böcker om unga och nätet.

Elza Dunkels

Förbättra

Om du hittar fel eller har synpunkter på denna guide kan du sända dem till publikationer@iis.se.

Ett
steg
längre

Inledning

En sak kan vi med säkerhet säga: digital kommunikation är både lik och helt olik vår kommunikation i den fysiska världen. En annan sanning är att vi som vuxna behövs på alla arenor där barn och unga spenderar sin tid. Ibland kanske vi bara ska ”braka rätt in” i deras vardag utan att använda så mycket mer än bara magkänslan. Det är ett gammalt beprövat grepp. Men, ibland måste vi självklart tänka till. Tänka ett steg längre. Vilken roll har vi vuxna, både som föräldrar och som professionella, i relation till barn och unga om vi till exempel kommunicerar via sociala medier? Var går gränser för både barnens och vår egen integritet? Hur mycket ”kompis” ska man vara?

Det finns många intressanta och utmanande frågor som vi vuxna inte bara ”bör”, utan faktiskt ”ska”, förhålla oss till. Det är kanske särskilt viktigt när man som vuxen i sin profession i kanske skola eller inom socialtjänst ska väga in var gränsen för det privata och det offentliga går. När är det arbetstid och ledighet? Och, hur förhåller vi oss till viktiga frågor såsom sekretess, anmälningsplikt och andra regleringar som följer med det professionella uppdraget?

I guiden kommer vi att ta upp ett antal ganska vanliga scenarier som kan inträffa i stort sett var som helst. På skolan, i hemmet eller i kompiskretsen. Ofta är det kombinationen av de olika arenorna som gör det än mer delikat.

Vi resonerar kring huruvida digital kommunikation och sociala medier kan vara ett bra komplement och stöd i vardagen med barn och unga. Har man inom den egna organisationen genomtänkta riktlinjer och/eller policys, och finns det en tanke kring var ens professionella ansvar tar slut och var privatlivet börjar?

Och, hur förberedd är man som både vuxen och ung när text och bild börjar leva ett eget liv på nätet, och när relationer och dialoger skenar iväg långt längre än vad som först var tänkt?

Är en virtuell vän en ”riktig” vän? Och hur kan vi som vuxna stödja att unga kanske gör helt andra val i den digitala verkligheten än vad vi själva har direkt erfarenhet av? Är det kanske inte så att

"...kort- och långsiktiga planer för hantering av schismer och konflikter på den digitala skolgården? En skolgård som inte längre slutar borta vid staketet, utan som flyter över tid och rum."

vuxenvärlden kan ha förutfattade meningar om att till exempel sexuella relationer på nätet enbart är av ondo? Här har ju skolan ett viktigt uppdrag i att erbjuda en sex- och samlevnadsundervisning värd sitt namn en bra bit in på 2000-talet.

Vidare uppmanar vi aktörer inom skolan att faktiskt ägna sig åt en smula omvärldsbevakning genom att via sociala medier följa den bild av skolan och dess elever som målas upp.

Och, i sitt ivriga erbjudande av datorer till många av skolsystemets elever bör man som ansvarig tänka över hur den teknik som erbjuds får hanteras och att användaren – eleven – får en relevant utbildning om vad som är lagligt respektive olagligt online.

Har man som aktör i skolans värld tydliga riktlinjer och policys för användandet av sociala medier, och är dessa kommunicerade även med föräldrarna? Och, finns i samband med detta kort- och långsiktiga planer för hantering av schismer och konflikter på den digitala skolgården? En skolgård som inte längre slutar borta vid staketet, utan som flyter över tid och rum. Och, att vid framtagandet av dylika dokument verkligen inte skuldbelägga tekniken i sig utan se till relationer människor emellan och hur dessa eventuellt felar.

Så, en uppmaning är att direkt utmana dagens handlingsplaner. De kanske inte alls behöver göras om. Man kanske bara behöver se dem i ett nytt ljus och vara förberedd på att vid eventuella incidenter och situationer som kan upplevas som tveksamma av olika skäl, snabbt och innovativt utgöra ett bra stöd för såväl barn och unga som för vuxna och kollegor.

De exempel och diskussioner som tas upp i denna guide publiceras under 2010 på hemsidan www.ungaochinternet.se. Ett projekt som är finansierat av Internetfonden och stiftelsen .SE. Vi har som författare och föreläsare inom detta ämnesområde fått en väldigt positiv respons på detta innehåll. Vi vill därför ta texterna från hemsidan och presentera dem i bokform. Detta så att fler som på olika sätt arbetar med frågor som rör unga och Internet kan använda sig av materialet. Sidan finns fortfarande kvar, där kan man få tips om andra metodmaterial, samt också ladda ner våra fallbeskrivningar i PDF-format.

Varje fall var uppdelat i tre publiceringar:

1. Själva fallbeskrivningen och tillhörande frågeställningar.
2. Reflektioner från vår expertpanel bestående av bland annat forskare, polis och fritidspedagog.
3. Vår sammanfattning.

Vi presenterar i den följande texten alla delarna tillsammans.

Att arbeta med fallbeskrivningar

Det finns flera olika sätt att använda case-metodiken. Vi presenterar här ett sätt, men om du har en annan metod som du tycker fungerar bra går det givetvis utmärkt att tillämpa den.

Gemensamt är att de fall som används är tagna direkt ur, eller inspirerade av, verkligheten. Självklart helt avidentifierat. Diskussionen bör domineras av deltagarna som tar fram relevanta fakta

"Se till att ha gott om tid för den avslutande diskussionen, så att inte grupperna måste hastiga igenom sina tankar. Ibland kan resonemanget bakom vara mer intressant än vad de kommit fram till."

och diskuterar orsaker och vägar till lösning (om de finns) medan handledaren kan ställa frågor i syfte att stimulera till reflektion. Det är viktigt att handledaren har en förmåga att

lyssna, vänta in, fånga upp och stimulera till diskussion utan att sätta sina egna kunskaper i centrum.

Ursprungligen, när case-metodiken utvecklades på ekonomihögskolorna, var fallen långa för att träna komplexa sammanhang och analysera olika händelseförlopp för att komma fram till olika förslag till problemets lösning. De fall vi använder är korta och utformade öppet så att de kan utvecklas åt flera håll.

Fallet kan delas ut i förväg för att ge deltagarna en chans att läsa på, men fallet kan också vara helt nytt för gruppen när det presenteras. Ställ gärna upp frågorna du väljer att diskutera på tavlan för att kunna jämföra de olika lösningarna.

Låt först deltagarna få läsa igenom fallet, för att bilda sig en egen uppfattning. Sedan delas gruppen in i mindre grupper för att diskutera fallet och tillhörande frågor. Efter det samlas man åter i storgrupp för att låta alla grupperna presentera sin syn på fallet och eventuella orsaker och lösningar. Se till att ha gott om tid för den avslutande diskussionen, så att inte grupperna måste hastiga igenom sina tankar. Ibland kan resonemanget bakom vara mer intressant än vad de kommit fram till. För att öva deltagarna mer på grupparbete

kan du lägga till att alla saker som presenteras måste ha kommit fram genom konsensus. Detta fungerar bäst att användas på grupper där man redan känner varandra.

Det är viktigt att komma ihåg att när det gäller case-metodik finns det inget givet rätt eller fel. *Allt ska kunna diskuteras.* Men givetvis är det viktigt att du som handledare håller diskussionen på rätt spår.

Fallbeskrivningar

I följande kapitel hittar du våra nio fallbeskrivningar, samt ett sista, sammanfattande kapitel. Använd dem för att arbeta med dessa frågor med dina kollegor. Eller, läs dem som kompetenshöjning. Vi tror att bara genom att ha läst och tänkt igenom dessa scenarier kommer du att vara mer förberedd inför eventuella händelser.

Fall 1: Att bara våga prata på nätet

Fredrik är 14 år.

Alla Fredriks lärare säger samma sak: han är vansinnigt begåvad MEN alldeles för anonym i klassrummet. Det syns att han kan och att han skulle kunna svara på frågorna och delta i diskussionerna, men av någon anledning väljer han gång på gång att inte ge sig tillkänna.

Sven, som är en av Fredriks lärare, pratar med honom efter en lektion och frågar varför han är så tyst på lektionerna och varför han inte visar att han kan. Fredrik svarar att han tycker det är obehagligt att prata med folk. Att han inte känner sig bekväm med att tala inför klassen. Sven märker nu att Fredrik även verkar ha svårt att tala med honom, även om det inte är människor runt omkring. Fredrik uttrycker en önskan att inte bli pressad att tala inför klassen. I samtalet framkommer även att Fredrik konverserar med vänner via MSN Messenger. Sven har också Messenger, han föreslår att Fredrik kan tala med honom via Messenger om lektionerna om han vill. Att han skulle kunna svara på frågorna i efterhand. Sven lämnar sin hotmailadress och säger att Fredrik kan "adda" honom om han vill.

Efter ett par dagar "addar" Fredrik Sven och de börjar prata via Messenger. Fredrik är som en helt annan människa. Han är mycket mer välformulerad och ger knivskarpa analyser av lektionerna, men även av personerna i klassen. Sven berättar för sin kollega om sina konversationer med Fredrik. Kollegan förhåller sig tveksam till om Sven ska göra detta. "Det kan ju uppfattas fel", säger han. Sven har inte tänkt på det innan, att det skulle kunna uppfattas som konstigt. Efter kollegans påstående ser Sven till att bara chatta med Fredrik när han befinner sig på arbetet. Innan kunde han sitta hemma på kvällen och prata med Fredrik.

Fredriks föräldrar, som har en ganska bra relation till sin tonårsson, frågar honom en eftermiddag vem han sitter och chattar med. Fredrik svarar som det är att det är hans lärare Sven. "Men varför pratar du med honom?" undrar de. Fredrik svarar att Sven hade

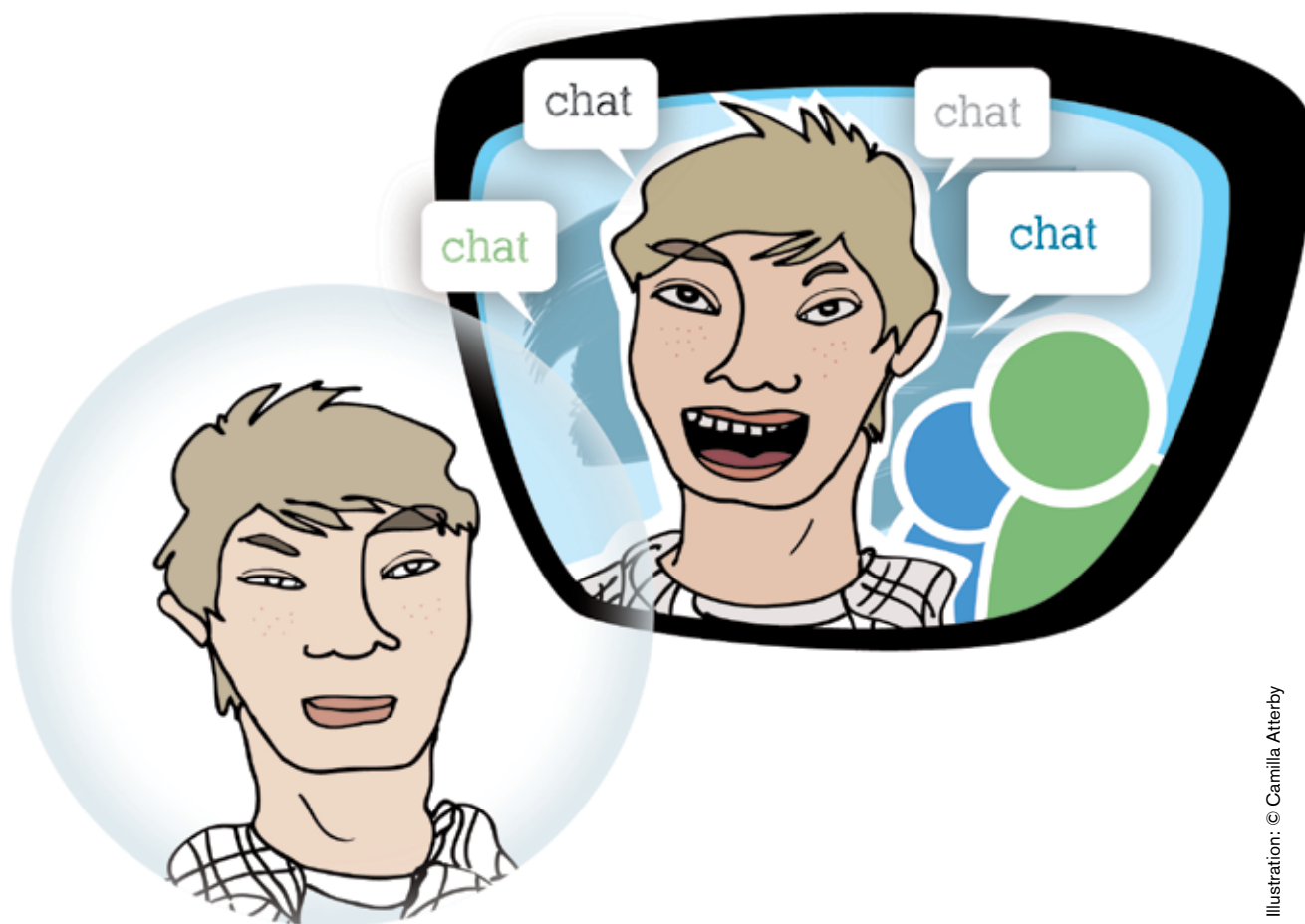

Illustration: © Camilla Atterby

sagt att han kunde kontakta honom via Messenger, så kunde de prata om lektionerna, skoluppgifterna och lite annat. Föräldrarna tycker det hela låter skumt. Men Fredrik försvarar sitt samtal med Sven. Dagen efter ringer föräldrarna till skolans rektor och berättar vad som pågår.

Sven kallas in till rektorn som stänger av honom med omedelbar verkan. Det är inte tillåtet att kontakta elever via MSN. Rektor påpekar även det faktum att Sven talat med en kollega som avrått honom från vidare kontakt.

Frågor att diskutera

- Var det fel av Sven att kontakta Fredrik via Messenger?
- Behöver skolor uttalade policys för den här typen av kommunikation?
- Hur ser er policy ut för den här typen av kontakter?
- Ska man tillgodose elever som helst inte vill prata i klassrummet?
- Gjorde rektorn rätt? Om inte, hur tycker du att han/hon borde reagerat?
- Vad tycker du om föräldrarnas agerande? Kunde eller borde de ha agerat annorlunda?

Kommentarer

Rent allmänt

”Väldigt relevant exempel som verkar angeläget att ta upp just nu. I BRIS kontakter med barn kan man se att många barn och ungdomar har förflyttat stora delar sin tillvaro till Internet och därigenom lever sina liv på distans. Kommunikationen sker ju till stor del med hjälp av dator eller mobil, även när man kommunicerar med personer som rent geografiskt inte befinner sig långt bort. I många fall verkar dock just det geografiska avståndet spela in då det i våra kontakter förefaller ganska vanligt att ungdomar har förhållanden på distans som upprätthålls genom de möjligheter Internet ger.”

”Jag blir glad när jag hör att Fredrik är så välformulerad på nätet och tycker att skolan och föräldrarna borde försöka se det positiva i det hela. Visst kan det vara så att en vuxen som intresserar sig för unga har onda syften men det är inte bevisat att det är vanligare på nätet än i riktiga livet. Så det finns ingen anledning

att oroa sig mer än man skulle ha gjort om läraren pratade med Fredrik på rasterna eller om de råkade träffas på stan.

Det är vanligt, men onödigt, att man målar fan på väggen eftersom det handlar om en miljö som vuxna generellt inte har så bra koll på. Det låter som om föräldrarna kanske skulle ha pratat lite mer med Fredrik innan de gick så långt som till att prata med rektorn.”

Hur ser du denna problematik i ett större perspektiv?

” En övergripande (intressant!) fråga här tycker jag är vilken roll en lärare bör ha i relation till sina elever. Ute på skolorna finns det inte sällan en konflikt mellan hur mycket ”kompis” man ska vara med sina elever och, inte minst bland oerfarna lärare, en diskussion kring vad som skiljer ett privat förhållningssätt från ett personligt. Dessutom efterfrågas det ofta från elevhåll att de vuxna på skolan ska våga vara sig själva i större utsträckning. Detta kan såklart vara givande och förtroendeskapande men också ha en baksida som i det här aktuella exemplet. Sedan finns det en ytterligare aspekt här som jag tycker är värd att betona. Den typ av elev som Fredrik representerar är enligt min mening en av de mest frustrerande typerna man kan råka ut för som lärare. Det vill säga en person som har så mycket i sig men som man i skolan inte lyckas få ut ur sitt skal. Det finns en stor lockelse i att lyckas med detta. Många lärare sliter livet ur sig med att få igång den tysta eleven och ser det som en stor seger om man lyckas.”

Var det fel av Sven att låta Fredrik kontakta honom via MSN?

” Om nu Fredrik känner sig trygg på nätet kan väl skolan prova att ha en lektion i veckan över Skype eller MSN. Då kanske eleverna får upp ögonen för att alla inte har klassrummet som sin bästa arena och Fredrik (och kanske fler i klassen) kan få träna sig i att interagera med klasskamraterna. Det kan få effekten att han vågar prata även i klassrummet.”

Behöver skolor uttalade policys för den här typen av kommunikation?

”Jag tror inte att det behövs särskilda regler för den här typen av engagemang i elever. Det viktigaste är väl, precis som vanligt, att man pratar med alla unga om vilka faror som finns i livet. Det är inte på något sätt specifikt för nätet att det finns folk som har dolda agendor och som unga bör varnas för.”

”Sett ur min synvinkel är nätet bara ännu en kommunikationsväg, varför skulle man behöva särskilda policys för det? Ska man reglera hur lärare får tilltala elever om de stöter på varandra ute på stan också?”

”I det här fallet – ja. Om en fråga leder till så dramatiska följder som i detta fall så tjänar nog alla på att en policy formuleras. Det är dock viktigt att man tänker igenom konsekvenserna (och formuleringarna) av en sådan policy. Om man till exempel tänker sig en liten ort där människorna träffar på varandra i olika forum och på olika arenor så kan ju en policy på det här området bli svårförenlig med andra arenor. (Kanske är Sven dessutom tränare i skidklubben, där Fredrik är aktiv. Får de då inte prata om privata saker där heller?)”

”En bra text som lyfter ett relevant problem. Det känns för mig självklart att skolan bör formulera en policy kring den här typen av kontakter men samtidigt inte göra en distinktion mellan kontakter lärare/elever just på nätet och på andra arenor. Om skolan inte har ett förbud för anställda att umgås med eller ha kontakt med elever på fritiden generellt blir det ju absurt om detta bara ska gälla på nätet.”

Möter du skolledare med detta problem?

”Absolut, jag har stött på problemet flera gånger. Nyligen var jag dessutom på en skola där en lärare för något år sedan blev

dömd för ofredande av en elev. (Han hade bland annat skjutsat henne med sin bil till och från skolan.) På den skolan blev frågan om privata elevkontakter brännhet, och inte minst de manliga lärarna kände ett behov av att vara strikt professionella i sina elevkontakter, vilket inte heller blev bra.”

Vad skulle du ge för råd i denna situation?

” Rådet skulle vara att Sven nog behöver finna ett sätt att arbeta under arbetstid, och att han bör försöka nyttja den kanal till Fredrik som han bevisligen hittat (vilket är fantastiskt) i andra forum, i skolan. Om inget annat framkommit än det som står i fallbeskrivningen är det inte en rimlig åtgärd att stänga av Sven. Jag är övertygad om att hans fack skulle äta upp den åtgärden.”

” Satsa på en temadag om manipulativa relationer istället för att stänga av en engagerad lärare som faktiskt såg sin elev för den han är. Manipulativa relationer ligger bakom merparten av alla våldtäkter mot barn som initierats över nätet och är dessutom en fara i en hel del vänskapsförhållanden och parförhållanden, så hela problemet är mer en fråga om livskunskap.

Om det skulle visa sig att lärarna inte kan hantera den ökade kommunikationen kommer de säkert att klaga och då får man fundera vidare, det verkar lite baklänges att fundera ut vad som möjligen skulle kunna gå fel. Dessutom kan skolpersonal välja att ha särskilda MSN-konton som man bara har igång på arbetstid. Är man mycket oroad över risken att den vuxna ska utnyttja sin situation kan man ha delade MSN-konton där fler än en lärare kan gå in och läsa, men delvis missar man då poängen med den intimitet som uppstår vid datormedierad kommunikation.”

Vad kan skolan göra?

” Se ovan. Ta snacket med Sven och förmå honom att använda sina kontakter till Fredrik i andra forum inom ramen för skolans vardag. Skolan bör också stå upp gentemot föräldrarna och

inte stänga av en lärare på för lösa grunder. Dessutom bör en policy skapas kring hur sådana här elevkontakter får och inte får se ut.”

Övriga tankar

” Jag tror också, som en ytterligare reflektion, att det kan vara fruktbart att lägga en genusdimension på den här frågan. Min erfarenhet säger mig att detta problem i stor utsträckning handlar om manlig lärare/kvinnlig elev. Det vill säga, det är oftast då det kan ses på som suspekt.”

Sammanfattning

Efter att ha hört vad människor runt om i Sverige har att säga om detta fall är det tydligt att detta sätt att kommunicera inte är ”top of mind” i skolan. Man utgår ifrån klassrummet, korridorer och skolgården. Sen kommer föräldramöten, kvartssamtal och andra former av planerade möten.

Huruvida det är skolans ansvar att vara tillgänglig för barnen via nätet efter skoltid låter vi vara osagt. Men vi tror att det är väldigt viktigt för skolan att tänka kring detta. Att samtala med personalen om hur man ställer sig till den här formen av kommunikation. Spontant finns det väl egentligen inget som säger att detta inte är bra. Det man bör fundera över är om en elev får använda sig av denna kommunikation med pedagogen. Ska alla i så fall få det då? Och vad skulle det innebära för pedagogernas arbetsbörda?

Vi rekommenderar, utifrån vad som sagts av dem vi låtit ta del av denna fallbeskrivning, att man i skolan, och på andra platser där man arbetar med barn och unga, tar diskussionen kring att samtala med eleverna/ungdomarna online. Man behöver egentligen inte sätta upp regler, men det kanske visar sig att alla är rörande överens om hur det hela borde gå till och eventuellt även regleras. Att aktivt samtala via ”instant chat”-program (till exempel Messenger) är en sak, det andra är att vara ”vänner” på till exempel Facebook. Ska man det eller inte?

Här är det ju egentligen upp till var och en att bestämma hur man vill bete sig utanför arbetsplatsen. Men vi tycker det är viktigt att de pedagoger, fritidsledare och liknande som bestämmer sig för att ha barn/unga som kontakter på Facebook noga har tänkt igenom detta innan. Vilka bilder av mig själv finns där? Hur ser min egen relation med alkohol ut där? Kan man på ett bra sätt säga åt ungdomar att inte dricka alkohol om man själv ses berusad på bilder som de också har tillgång till? Att bara vara vänner på Facebook är inte farligt i sig, men då de flesta vuxna använder Facebook till väldigt privata bilder och texter (till exempel semester, midsommarfirande och så vidare) är det snarare den aspekten av det hela man behöver ta i beaktande om man tänker sig att "adda" de barn/unga man arbetar med.

Det är också viktigt att tänka igenom hur formerna för den digitala, och i skolans fall professionella kommunikation, ska se ut. Det kanske inte behöver upprättas särskilda kontrakt eller policys, men frågan bör både stötas och blötas utifrån olika scenarier som kan uppkomma när skolpersonal kommunicerar med elever via digitala medier. Vilka kanaler ska användas? Vilka tider? Vilka frågor är OK att ta upp?

Fall 2: Kärlekstrubbel

Felicia och Johan går i samma klass i åttan på högstadiet. Många har känt varandra ända sedan första klass. Sammanhållningen är därmed ganska bra. De flesta umgås också efter skoltid.

Johan är en väldigt social kille. Inte så framgångsrik rent betygsmässigt, men omtyckt av de flesta lärarna. Felicia däremot har inte samma sociala begåvning, men är omtyckt av de andra eleverna. Hon har några, riktigt bra, vänner som hon ofta umgås med. Hon känner inga direkta behov av att skaffa en massa nya kompisar. Inte just nu i alla fall.

Johan och Felicia har varit ett ihop sedan första terminen i 7:an. De umgås mycket, men inte alltid IRL (in real life), utan pratar ofta via MSN eller SMS. De sitter ofta hemma hos sig själva och gör läxorna tillsammans via någon form av digitala medier. Både Felicia och Johan använder sig av familjens dator som står placerad i respektive vardagsrum. De är medlemmar på samma community, precis som alla andra i klassen och på skolan. På sina egna sidor på communityn har de bilder av sig själva, varandra, samt länkar till andra sidor som de är medlemmar på.

En dag är Felicia inloggad på communityn och klickar sig in till gästboken. Där ser hon att Johan pratar med tjejer som hon inte känner. Det är ganska oskyldiga meddelanden. Men många meddelanden avslutas med "PUSS" eller <3 (hjärta). Felicia klickar sig in i de olika tjejernas gästböcker för att läsa vad Johan skrivit. Och även där är det oskyldiga, men lite flörtiga meddelanden. Han berättar till exempel inte att han har flickvän, men frågar dem vad de ska göra i helgen, och om de ska vara i närheten av där han bor. Felicia skriver ett argt meddelande i Johans gästbok. Hon loggar ut, och går och kollar på tv. Efter 20 minuter får hon ett SMS från en kompis som undrar om hon tittat i sin gästbok. Hon loggar in igen och ser då att Johan har gjort slut med henne.

Hon kopplar upp sig på MSN och försöker få kontakt med honom.

Hon SMS:ar och ringer, men han svarar inte. Några timmar senare får hon ett SMS där det står:

"Jag måste få snacka med vem jag vill. Du bestämmer inte över mig."

Nästa dag i skolan pratar de inte med varandra. Klassen delas osynligt in i två grupperingar. Den ena är på Felicias sida. Den andra på Johans. Situationen blir allt mer infekterad när Johan laddar upp några bilder på nätet som föreställer Felicia i underkläder.

Tjejerna i klassen tar avstånd från Felicia och tycker hon är "slampig" efter att ha sett bilderna. *"Hur fan kunde hon gå med på att fota sig sådär?"* undrade många.

Felicia och Johan pratar nu överhuvudtaget inte med varandra. I klassrummet blir Felicia tystare och på rasterna mer och mer ensam. Ingen av lärarna vet ännu vad som har hänt.

Felicia känner sig dum som gick med på att bli fotad sådär, men vet inte vem hon ska prata med. Hon vågar inte säga till sina föräldrar, inte till lärarna och hennes kompisar tycker bara hon är dum i huvudet som ställde upp på bilderna. Hon märker att alla tittar konstigt på henne i skolan...

Frågor att diskutera

- Vad borde Felicia göra?
- Borde skolans personal vara mer involverade än de är?
- Är det pedagogers uppgift att tala med elever om situationer som denna?
- Tror ni att detta förekommer alls, eller i vilken utsträckning, på er skola?

Kommentarer

Rent allmänt

”Supervanligt problem, i olika skepnader. Det intressanta här tycker jag är hur olika arenor påverkar vardagen i skolan, vilket ju blir väldigt tydligt i det här fallet. Det behöver ju inte heller vara en kärlekshistoria som ligger till grund, det är ju lika vanligt med konflikter som tas vidare från nätet till till exempel skolan. Jag tycker, precis som i exemplet ovan, att det är oerhört viktigt att trycka på att Internet i det sammanhanget inte är så annorlunda från andra arenor där människor möts. Precis på samma sätt som en kraschad kärleksrelation under sommarlovet kan påverka vardagen i skolan när terminen börjar kan ju nätet ha den effekten.”

”Bra att texten tar upp flera olika aspekter; bland annat kärleksproblem, problem med vänner och förståelse, effekter av grupptryck och upplevelser av vad som är ”politiskt korrekt” bland ungdomar (tjejerna i klassens åsikter om Felicia efter att bilderna på henne kommit fram), jämställdhetsfrågor i och med de olika reaktionerna på Johans och Felicias handlande. Rubriken på texten föreslår att läsaren kommer få ta del av en berättelse om kärleksproblem. Istället för bara kärleksproblem beskrivs en situation som dels fungerar som en verklighetsbeskrivning av ungdomars sätt att till stor del interagera interaktivt, dels ger en bild av det maktspel och den mobbing som utspelat sig som en följd av vad som hänt i exemplet.”

Kan skolan förebygga den här eller liknande incidenter?

”I den mån skolan kan erbjuda undervisning/forum för relationer/sex/samlevnad så finns ju kanske möjligheten att förebygga sådana här saker genom att där ta upp till exempel vilka krav man kan ställa på varandra i en relation, vad man gör när man blir osams, låta eleverna komma till tals kring otrohet och så vidare.

Det här tycker jag annars är ett klockrent exempel på en fråga som *inte* på något sätt är unik för nätet. Skillnaden här är möjligen att nätet gör det så påtagligt och dessutom lätt för den ene i en relation att få koll på vilka personer den andre konverserar med och kanske till och med kunna läsa vad de sagt till varandra. Men i sak gäller ju samma sak där som i övriga livet: vilka förväntningar har man på varandra i en relation, bland annat då när det gäller frågan om exklusivitet. Sådana frågor kan möjligen skolan lyfta och förebygga.”

”Lärarna kan fråga om vad som hänt men inte fråga om för mycket detaljer. De kan säga att de förstår att något har hänt men inte vad och att alla får försöka berätta utan att lämna ut någon. Här är det läge att diskutera hur man uppför sig rent generellt och på nätet i synnerhet, kanske med hela klassen eller hela skolan. Om skolan har missat att ha en temadag om hur man är mot varandra kanske detta är ett bra tillfälle att ta upp sådana frågor. Värderingsövningar kring att vara vän, solidaritet, att vara ihop, hur killar och tjejer tillåts vara, det socialt konstruerade könet och så vidare.”

Är det pedagogers uppgift att tala med elever om situationer som denna?

”Det är viktigt att uppmärksamma just detta även i BRIS kontakter; många barn och ungdomar kan ha svårigheter att ”sätta rätt rubrik” på sina upplevelser. Ett exempel kan vara just som det i texten, det som kan kännas som ett kärleksproblem kanske egentligen handlar mer om problem med att hantera vänners reaktioner på det upplevda kärleksproblemet. Följden av detta blir att de vuxna som finns runt dessa ungdomar kan behöva hjälpa till att översätta ungdomarnas upplevelser och sätta ord på deras situation för att göra den begriplig.”

Vilket av problemen ska/bör/kan skolan ta tag i?

”Ur pedagogernas synvinkel tycker jag också att det är viktigt att göra en distinktion mellan saker man kanske *inte* har att

göra med (det vill säga elevernas kärleksaffärer) och saker man faktiskt *har* att göra med (det vill säga som i detta fall, att klassen blir grupperad och disharmonisk).”

” Skolan har fått ett problem på halsen som yttrar sig i att en klass blivit grupperad, en tjej råkar ut för ryktesspridning och även utfrysning. Det är skolans ansvar att ta tag i den situationen, alldeles oavsett var och varför den uppstått.”

” Om skolan väljer att agera tycker jag att mycket bör handla om att hjälpa Felicia och Johan att gå vidare och förstå att världen inte går under på grund av detta. För en ung människa är det svårt att ha den typen av överblick och om de vuxna får panik och river upp himmel och jord förstärker det bara de ungas känslor av misslyckande. Lugna ner känslorna och tala om att ingen kommer att bry sig om den där bilden så snart detta gått över men poängtera att man naturligtvis inte får lägga ut bilder mot någons vilja. Prata också om hur flickor får en hårdare dom än pojkar och att detta är något som skolan aktivt arbetar emot. Tala om att det kan vara lockande att smita undan från jobbiga situationer när man så lätt kan göra svåra saker över nätet men att man alltid bör tänka efter så att man inte sårar någon; det kan vara lättare att se om den andra blir ledsen och kompensera det om man gör slut i riktiga livet. Samtidigt ska man känna till att en del relationer är så dåliga att den ena parten inte vågar göra slut öga mot öga och då kan nätet vara en räddning.”

När ska föräldrarna involveras?

” Ju tidigare desto bättre skulle jag säga. Hade jag varit lärare i den här klassen och fått nys om vad som var på gång (och sett vad som hände med klassen inklusive Felicia) skulle jag lyft frågan med respektive föräldrar för att åtminstone undersöka om de var medvetna om läget.”

När (om) ska eventuella andra parter/institutioner involveras?

”Svårt att säga. I ett sådant här fall tycker jag inte att några andra instanser är av nöden.”

Vilka krav kan man rimligen ställa på eleverna själva?

”Tämligen stora krav tycker jag. Det här handlar ju i grund och botten om en relation mellan två personer som, på grund av att den går åt skogen, plötsligt påverkar en hel klass (minst). Det torde ligga inom ramen för skolans uppdrag att få eleverna att känna ett eget ansvar för de relationer de skapar. Något säger mig dessutom att detta hade kunnat kvävas i sin linda om någon vuxen på skolan som känner de båda inblandade tidigt hade tagit ett helt vanligt snack med de båda tillsammans, och helt enkelt lyft frågan och rapporterat hur man uppfattar situationen. Eftersom Felicia och Johan är så känslomässigt involverade i den här frågan är det ju möjligt att de inte riktigt förmår reflektera över hur detta påverkar andra i deras omgivning. Kanske skulle de behöva höra det.”

Övrigt

”Att lägga ut bilder på en tjej i underkläder torde vara brottsligt: Är det möjligt att identifiera tjejen på bilderna har vi i vart fall ett brott mot PUL:s förbud att publicera personuppgifter om det inte kan betraktas som ”harmlös”, vilket det inte tycks vara i det här fallet. Det skulle också kunna handla om sexuellt ofredande, om bilderna kan anses ha en sexuell anspelning.”

”Det kan också vara en bra idé för de vuxna att sätta sig in i hur unga tänker omkring de här frågorna; gör man slut på nätet, vad händer med bilder man lägger ut, hur mycket ska andra lägga sig i? De vuxna kan ha lika mycket att lära som de unga.”

Sammanfattning

Den här historien har flera dimensioner. Lösningen borde dock vara densamma, oavsett vad den utlösande faktorn är. I detta fall var det en kärleksrelation som tog slut. Någon är sårad. Någon vill hämnas. Det kunde lika gärna ha handlat om någon annan form av svek som triggar den försmädde att ge igen.

I grunden är alla ansvariga för vad som publiceras på nätet. Bild som text. Den som lägger ut gör det första felet. Läggs det aldrig ut kan konflikten inte eskalera. Därför är diskussionen vi vuxna kan föra, oavsett profession och ansvar, så avgörande. Diskussionen som ställer några ganska enkla grundfrågor såsom: vill jag verkligen att alla ska läsa denna text eller se denna bild/film? Skulle jag stå för det jag nu gör öga mot öga med den jag på något sätt vill komma åt?

Felicia är ledsen. Johan är trängd. Det är sorgligt, men samtidigt en klassiker. Det har väl inte i någon tid varit särskilt lätt att göra slut. Man väljer väl det sätt eller medium som är smidigast. I den bästa av världar vill vi väl alla att vi själva, och våra avkommor och elever, står starka i sina val och åsikter. Men ibland är det svårt. Vad vi kan föra vidare är att man åtminstone inte ska "elda på" konflikter. För det är det Johan gör när han publicerar bilden. Det är det klasskamraterna gör när grupperingar bildas och snacket tillåts flöda.

Ibland kanske vi tror att det är den vuxna generationen som har fördomar och att de yngre har en mer tillåtande attityd. Men, som i detta fall, visar det sig att ungdomar dömer varandra ganska hårt. Man är som ung van att följa andra människors liv i både text och bild. Man är van att tycka till om allt och alla, och att göra det snabbt. Det är lätt att diskussioner spårar ur och att rykten sprider sig.

En mycket bra form för att stötta och hjälpa barn och unga är att sätta ord på vad som är fel. Något är obehagligt eller konstigt men vi vet inte vad. Vet vi vad det är kan vi agera eller åtminstone förhålla oss. Och det gäller inte bara den yngre generationen, det gäller oss alla.

Ett sådant här, från början "litet", problem kan urarta och göra vardagen till ett helvete för en enskild elev. En hel klass kan bli dis-

harmonisk och skadliga grupperingar uppkomma. Vilken är då skolans roll? Ja, kanske inte att ge sig in i den enskilda diskussionen, men väl att lyfta problemet inom ramen för ordinarie undervisning i sex och samlevnad eller inom livskunskapen. Man kan ha temadagar och värderingsövningar. Tala om ansvar. Alla som publicerar text och bild på nätet tar på sig ett stort ansvar, både för sig själva och för andra.

Det kan också finnas andra vinklingar såsom hur maktstrukturer kan påverka och om genusperspektiv.

Det är sist men minst viktigt att känna till att det finns lagstiftning som ganska strikt begränsar hur information får spridas och vilket innehåll som är acceptabelt. Det finns en vits med att diskutera både personuppgiftslagen (PUL) och lagar som rör sexuellt ofredande och rasistiska utspel. Nätet är inget laglöst land och det som sprids kan inte alltid avfärdas som "lite oskyldigt skitsnack unga emellan".

Fall 3: Vänner online

Oliver har inga kompisar i skolan. Han har dock väldigt nära vänner på nätet. Vänner spridda över hela Sverige, men som han aldrig träffat i den fysiska verkligheten. Lärarna i skolan är oroliga för Oliver men Oliver själv tycker inte att det är ett problem. Han känner att han har ett stort umgänge som ser och lyssnar till honom.

Problemen börjar när Oliver vill träffa sina nya vänner "på riktigt". Hans föräldrar känner sig osäkra på att släppa iväg sin son för att träffa "okända" människor. I skolan gör lärarna allt för att få Oliver att umgås med andra elever på skolan. Men, han vägrar. Oliver diskuteras på skolkonferensen och han får en "varningsflagg" på sig. Man ska nu hålla extra uppsikt över honom, samt att hans mentor ska ta upp problemet med föräldrarna.

Oliver är vad man skulle kunna kalla en ensamvarg. Han håller sig för sig själv och verkar trivas med det. Han har inga problem med att ha social interaktion med sina klasskamrater, men han anstränger sig inte för att vårda relationer och söker inte aktivt efter umgänge. Oliver har ända sedan sina första år i skolan varit ett ämne på EVK (Elev Vårds Konferens) på grund av sin ensamhet och självförvållade isolering.

När Oliver fyllde 12 år började han spendera mycket tid på Internet. Han blev mer eller mindre besatt av World of Warcraft (WoW). Eftersom han, till skillnad från de flesta av sina klasskamrater, inte hade en lokal grupp av människor att börja socialisera med var han helt utlämnad till sig själv.

För första gången i sitt liv började Oliver aktivt ta kontakt med andra människor. Det kändes helt plötsligt intressant att faktiskt prata med folk. Oliver samlade på sig en grupp människor som blev hans vänner. Det var dessa personer, utspridda över hela Sverige, som han talade med när han kom hem från skolan. Det var med dessa människor, som han aldrig hade träffat, som han delade sitt liv. Inte de som satt i hans klassrum. Utan främlingar som han aldrig träffat "på riktigt".

Olivers föräldrar börjar nu bli lite oroliga över att Oliver bara sitter på sitt rum hela kvällarna. Vid 16 års ålder har han slutat med alla andra fritidsaktiviteter. När de frågar vad han gör på nätet berättar han gärna och livfullt om alla kompisar han har. Olivers föräldrar, som själva inte är aktiva på nätet, förstår inte vad som menas med en del av de saker han säger. De blir istället oroliga över att han chattar så mycket med främlingar. När de tar upp det med Oliver blir han sur och säger att det är hans liv, hans vänner. Nu börjar han istället ljuga om sitt liv på nätet.

I skolan är man fortfarande bekymrad över att Oliver uppfattas som utanför. Dock är han, vad de vet, inte utsatt för mobbning eller blir utfryst. Olivers lärare uppmanas att försöka få in honom i gemenskapen. I utvecklingssamtalen med Olivers föräldrar tar de återigen upp det faktum att han är ensam i skolan. Föräldrarna, som nu börjat oroa sig ordentligt över Olivers onlinekompisar, börjar känna sig riktigt hjälplösa.

En dag vid middagsbordet berättar Oliver att han vill åka 30 mil för att hälsa på en av sina nya Internetkompisar...

Frågor att diskutera

- Hur ska föräldrarna göra när Oliver vill besöka sina Internetkompisar?
- Har Oliver problem med kompisar?
- Kan man vara nöjd med att "bara" ha vänner på nätet?
- Är det skolans ansvar att se efter hans sociala liv efter skolan?
- Vilken sorts kontakt skulle skolan och föräldrarna ha kring Oliver för att det ska vara optimalt?
- Är föräldrarnas oro befogad?
- Vad skulle du som förälder svara på Olivers fråga om att träffa kompisar?

- Behöver skolan tala med barn och unga, och eventuellt även deras föräldrar, om risker och möjligheter med Internet. Om inte, vems ansvar är det?

Kommentarer

Rent allmänt

”Självklart väcker den här texten frågan om det verkligen är Oliver som borde ändra på sig och börja umgås med sina klasskamrater istället för sina onlinevänner, eller om det är omgivningen som borde uppdatera sin bild av socialiseringsprocessen. För BRIS är det viktigt att försöka möta ungdomar där de är och inte där omgivningen anser att de borde vara. Situationen är dock förstås komplex, och samtidigt som man premierar onlinevärldens positiva inverkan på barnets ökade sociala förmåga, är det viktigt att även diskutera möjliga negativa sidor av saken.”

”Det här är också ett bra fall, som dessutom sätter fingret på en väldigt spännande fråga: är nätet möjligt att jämföra med ”verkligheten” där utanför? Jag tillhör dem som tror på att göra skillnaderna så små som möjligt mellan nätet som arena och alla de andra arenor som människor vistas på.”

Behöver skolan tala med barn och unga, och eventuellt även deras föräldrar, om risker och möjligheter med Internet?

”När jag läser om Oliver tänker jag att det här med vänner på nätet är ett rätt skynke för många. Det finns förklaringar till att det har blivit så här, att många vuxna uppfattar interaktion över nätet som mindre viktig, mindre verklig och inte lika äkta som möten i rummet. Det är synd eftersom det har visat sig att många får ut väldigt mycket av att umgås över nätet, antingen som kom-

plement till riktiga livet eller, som i Olivers fall, istället för. Jag skulle vilja att skolan och föräldrarna lyssnar till vad Oliver har att säga och försöker se förbi sina röda skynken. De vore väl bra om de kunde glädjas åt hans vänskap hur den än ser ut. Däremot kan de vara ärliga och säga att de oroar sig och skulle vilja att han är lite mer social även i klassen. Kanske kan de komma fram till något tillsammans.”

Är detta överhuvudtaget ett skolproblem?

” Här tycker jag att det är viktigt att ställa frågor kring ansvarsfördelning: där ju skolan har ett osvikligt ansvar för att skapa en inkluderande miljö där elever ges möjlighet och inspiration att knyta kontakter och umgås med varandra, medan föräldrar å sin sida bär ansvaret för hur deras barn interagerar (eller inte) på fritiden. Ur skolans synvinkel skulle jag vilja hävda att de har ett ansvar att jobba extra för att Oliver ska få vänner alldeles oavsett vad de vet eller inte vet om hans liv på nätet på fritiden.”

” I den mån skolan har en oro över Olivers (brist på) sociala kontakter i skolan skulle jag säga att detta är ett skolproblem. Det är dock viktigt att hålla isär vad som är skolans problem och vad som är föräldrarnas. Att Oliver vänder på dygnet och har relationer som inte känns ”riktiga” är ju föräldrarnas sak, det kan inte skolan lastas för. Däremot har ju skolan ett uppdrag att stimulera elevers sociala utveckling och möjligheter/förmågor att interagera och samarbeta med andra. Om detta inte fungerar bör ju något göras. Den bedömning som bör göras på skolan är ju också, hur flummigt det än kan låta, hur Oliver mår. Om man bedömer att han inte mår bra och att det finns någon disharmoni i hans liv som gör honom oförmögen att ta kontakt med människor i sin direkta omgivning är ju detta något att försöka arbeta med. Om man å andra sidan gör bedömningen att han är en välanpassad person som trivs finemang med sitt liv (bara det att han inte får ut så mycket av att hänga med personerna i sin klass) är det kanske ingen ko på isen. Det finns ju uppenbar risk för att man på typiskt vuxenmanér klampar in här

och börjar diktera hur ”korrekta” vänskapliga kontakter bör se ut. Oliver kanske tycker att hans spelpolare är väl så nära vänner som någon annan kan vara.”

Har Oliver problem med kompisar?

” Oliver *har* problem med kompisar. Det bygger jag på synsättet att skolan (åtminstone en tioårig tillvaro för de flesta människor) är en verksamhet, en arena och en struktur som bygger på att man utvecklar förmåga och lust att samarbeta och interagera med andra. Därför blir det problematiskt när någon, som i Oliver's fall, av en eller annan anledning väljer bort dessa interaktioner för att man får dem någon annanstans.”

” Eftersom hela problemet är just Oliver's situation bör hans tolkning väga mycket tungt, särskilt med tanke på att vi pratar om ett område som många vuxna kan ha problem att relatera till medan Oliver mest troligt är en van nätanvändare. Alltså bör de vuxna lyssna till vad Oliver berättar. Det låter som en enkel uppmaning men det är svårare än det verkar just för att nätet är inblandat. I ett sådant här fall dyker det jag brukar kalla röda skynken upp. Röda skynken är ord eller företeelser som är så laddade med känslomässiga kopplingar att man har svårt att betrakta dem på ett sansat sätt. Ett exempel på ett rött skynke är nätpoker. Nätpoker var så omtalat under några år i början av 2000-talet att de flesta började tänka på det som något farligt, även om det farliga kanske var helt andra saker. För vissa är det exempelvis farligt att spela om pengar eftersom de inte kan hantera förluster och därför spelar för mer än de klarar av. För andra kan det vara farligt att hitta ett intresse som överskuggar allt annat så att de kan smita ifrån problem de egentligen borde ta itu med. Men för många är nätpoker ett säkert sätt att roa sig och för ytterligare några är det ett sätt att tjäna pengar. Känslorna som kopplats till fenomenet nätpoker kanske inte alltid har någon koppling till verkligheten för alla och då har nätpoker blivit ett rött skynke för vissa. Ett sätt som jag brukar rekommendera till vuxna som oroar sig för nätpoker är att

prata med den ungdom de oroar sig för och kolla hur hon tänker om vinster och förluster. Det har nämligen visat sig att många som inte klarar att sätta gränser för sitt spelande jagar förluster, det vill säga att de tänker på en förlust som något man kan vinna tillbaka ”jag måste in med nya pengar så att jag kan vinna tillbaka det jag förlorade”. En person som däremot tänker ”äsch, jag förlorade, jag får sätta in nya pengar och se hur det går” har betydligt större chans att spela på ett sunt och hållbart sätt. Det här sättet att prata om *hur man tänker omkring* ett fenomen är en bra metod att hantera sin oro för en ung människa. Detta kan få en hel del effekter:

- Man lär sig mer om fenomenet i fråga eftersom man har en utmärkt lärare framför sig.
- Man får något positivt att prata om med ungdomen eftersom det är den vuxne som frågar och vill veta mer om något den unga kan.
- Man öppnar för en dialog som i bästa fall kan fortsätta senare kring andra saker också.”

Vad skulle du säga till Oliver?

” Om jag hade en relation till Oliver (till exempel som hans lärare) skulle jag försöka hitta ett tillfälle att fråga honom om hans liv på nätet, hur det fungerar med spelandet, vilka han hänger med där etcetera. Målet skulle i så fall vara att göra detta med genuint intresse och förhoppningsvis få honom att vilja berätta mer för mig. Mot bakgrund av vad han berättar om detta skulle jag förhoppningsvis kunna ställa en eller annan fråga om hur hans kontakter med människorna i spelet ser ut, om han känner att han får ut det han vill av dem, om det inte hade varit häftigt att ha möjligheten till sådana kontakter med personer även utanför spelets värld och så vidare. Det sista jag skulle försöka göra skulle vara att göra någon form av värdering av hur man ”bör” organisera sitt sociala liv. Om frågan gäller att träffa onlinekompisarna IRL skulle jag uppmuntra det, men då inte att han skulle sätta sig och åka 30 mil, snarare då

undersöka om han inte skulle kunna hitta ett forum att träffa dem i sin egen stad (för att möjliggöra för hans föräldrar att få lite koll).”

Övrigt

” När det gäller föräldrarnas oro för Olivers möten kanske de kan ta en helg tillsammans på den orten där kompisen bor. Ta in på ett vandrarhem och finnas i närheten om Oliver behöver dem. Föräldrarna kan roa sig på egen hand efter att ha hälsat lite snabbt på den nya kompisen. Det är inte konstigare än att föräldrar kuskar runt i landet med sina idrottande barn.”

” Att, som förälder, tillåta en 16-åring att resa iväg och träffa okända personer känns helt ansvarslost, oavsett om barnet fått kontakt via nätet eller på något annat sätt. Jag känner till ett antal fall som liknar just detta: ungdomar har gett sig iväg och träffat den väldigt trevliga nätkompisen, och det hela har slutat i grova vålds- och sexualbrott. Typisk grooming-taktik skulle jag vilja påstå.”

Sammanfattning

I den här berättelsen kan man kanske fundera över vad problemet är. Eller snarare, är det ett problem över huvudtaget? Här kan säkert åldern på den vi vuxna oroar oss för spela en avgörande roll. Oliver är 16 år. Om två år får han göra som han vill.

Det som möjligen kan oroa en läsare är att omgivningen, eller åtminstone föräldrarna, ”vaknar till” först nu. Varför har de inte reagerat tidigare? Hur engagerade är de egentligen i sonens fritidsintressen? För WoW är väl lika mycket fritidsintresse som allt annat. Hur använder han sin tid? Vilka träffar han på nätet? Vad är bra, dåligt, roligt etcetera? Föräldrarna har uppenbarligen ingen pågående diskussion om hans verklighet, utan får mer eller mindre panik över hans relationer.

Nätet är en del av i stort sett alla barns och ungas liv idag. Vi

vuxna, föräldrar som lärare, kan inte blunda för detta. I denna text anser uppenbarligen Olivers vuxna omgivning att nätet är inte är "på riktigt". De relationer han knyter där anses som mindre viktiga. Men, vad är då en viktig och riktig relation? När känner man en annan människa? Och, *hur* känner man en annan människa?

Självklart ska man tänka till lite extra när man ska träffa någon man aldrig träffat förut. Men, så är det väl alltid? En mycket bra tanke är ju, som en av våra experter säger, att se det som en familjeangelägenhet. Åk ihop. Se till att få träffas. Vi vuxna tvekar ju sällan att följa med på exempelvis en fotbollscup. Vad är skillnaden?

Och, om vi vuxna nu oroar oss för att barn och unga inte är etablerade socialt sett i den fysiska världen, har vi samma oro för utanförskap i den digitala världen. Alla är ju där. "Varför surfar aldrig lilla Putte? Varför är hans mobil helt tyst? Är han inte med?" Den frågeställningen har vi aldrig hört.

På nätet finns det enorma möjligheter att hitta sammanhang och personer som man aldrig skulle träffa på i sin fysiska verklighet. Där finns alla slags människor, klubbar, intressen och tillfällen att hitta någon eller något som passar just mig. På många sätt är det digitala umgänget mer tillåtande. Min kanske haltande sociala standard behöver inte synas. Jag har en möjlighet att vara mig själv och utforska sidor av mig själv på ett sätt som inte skulle vara möjligt i min fysiska vardag. Det kan vara särskilt viktigt för en ung person som dels söker sin identitet, dels har begränsade möjligheter att resa till andra platser. Av denna anledning bör vuxna i barns och ungas närhet tänka till en extra gång innan de fördömer vänner som barnen fått på nätet.

Det är dock viktigt för skolan att visa på vikten av att kunna samverka även i den fysiska världen. Mycket av skolarbetet bygger på en social interaktion och samverkan. Detta är en lärdom, och en viktig egenskap, som följer med eleverna ut i bland annat arbetslivet.

Fall 4: Bloggande

Felicia, Angelica och Anna har bestämt sig för att starta en blogg tillsammans. De har känt varandra sedan de var små och nu är de 13 år och går i sjunde klass.

Bloggen startar de enkelt, och helt gratis, via ett större blogg-nätverk. Nätverket är inte svenskt, så alla regler och användarvillkor står på engelska. Eftersom de aldrig förut har läst igenom vad som gäller gör de inte det den här gången heller.

Bloggen ska de använda för att skriva skvaller och tankar om sina klasskamrater. Alla tre har samma inloggningsuppgifter vilket gör att vem som helst av dem, när som helst, från vilken dator som helst eller en mobil med uppkoppling, kan logga in och publicera ett inlägg.

De använder bloggen för att "skriva av sig" när de kommer hem från skolan. Det kan bli både snälla och elaka saker som skrivs på bloggen. De skvallrar inte bara om sina klasskamrater utan lägger även upp till exempel smygfotade bilder på sina lärare.

Under en fest blir Felicia osams med några tjejer i en annan klass på skolan. Hela veckan efteråt skriver hon elaka och osanna inlägg i bloggen om dessa tjejer. Hon skriver att tjejerna är slampiga och klär sig på fel sätt. Samtidigt börjar hon, tillsammans med Angelica och Anna, att reta sig mer och mer på en av sina lärare. Denna person kallas både sträng, dum och dryg. Det börjar spåra ur och snart är det nästan bara skvaller och skitsnack om tjejerna i den andra klassen samt glåpord och kränkningar gentemot läraren på bloggen.

Andra elever i deras klass börjar uppmärksamma bloggen. De länkar till den från sina presentationssidor på communitys samt citerar den och tipsar om den. En fritidsledare hittar till bloggen och blir chockad över det som står där. När han konfronterar flickorna med bloggen avvisar de det hela och säger att det bara är på skoj och hävdar samtidigt att det är deras privata blogg. Ingen annan har med den att göra. Om andra länkar till bloggen är det inte deras problem. De har inte bett någon läsa innehållet.

Frågor att diskutera

- Varför är denna situation ett problem för skolan?
- Vad/hur kan skolan agera?
- Hur kan den enskilda, i detta fall fritidsledaren, agera?
- Borde skolor och skolpersonal bli bättre på att hålla koll på vad som skrivs om dem på nätet?
- Har din verksamhet några rutiner för att behandla kränkningar på nätet?
- Blogg.se är ett, just nu, populärt bloggverktyg. Läs igenom användarvillkoren som står längst ner på första sidan. Använd gärna texten under punkt 3 som underlag för diskussion med elever. (Varför krävs det till exempel att allt material som publiceras ska vara på svenska, engelska eller ett annat nordiskt språk?) Länk: <http://static.publishme.se/html/terms/se.html>

Kommentarer

Rent allmänt

”Hela beskrivningen och frågorna förutsätter nästan att den som läser ska bli rädd och orolig. Det är ju krångliga saker ni beskriver, sådant som ligger i en gråzon delvis därför att lagstiftningen inte hängt med.”

”Det finns många exempel på att skolpersonal är helt okunniga om vad eleverna håller på med på nätet. Det är naturligtvis en stor brist. Vissa hävdar att man inte ska ”spionera” på eleverna, men det handlar inte om det. Här sysslar några elever med verksamhet där man kan misstänka brott, och att inte ha någon koll på det från skolans sida är om inte annat ett bristande arbetsgivaransvar.”

Vilken är din erfarenhet av denna problematik?

”I BRIS kontakter med barn och ungdomar förekommer det ofta att barn diskuterar ”nätmobbing”, vilket denna blogg ju faktiskt är ett exempel på. Barn kan ju uppleva svårigheter med detta från olika håll; dels är det förstås svårt för den som utsätts, men ofta beskrivs också svårigheter med att man dras med i denna typ av mobbing för att själv slippa bli utsatt. Det är alltså inte någon direkt skillnad från ”vanlig” mobbing på det sätt att det ofta är barn och ungdomar (och vuxna!) med dålig självkänsla som mobbar, men när det sker på Internet verkar det för många vara ännu svårare att ställa sig utanför.”

”Jag har rätt lång erfarenhet av skolan och jag ser framför mig att diskussionen mest kommer att handla om krav på hårdare tag och den klassiska frågan var föräldrarna är.”

”Jag har ibland varit med om i diskussioner med skolpersonal kring dessa frågor att man omedelbart lägger fram åsikten

att detta inte är ett skolproblem och därmed är vidare diskussioner överflödiga. Det är förstås olyckligt (och felaktigt) och därför tänker jag att man i en sån här frågeställning kanske inte ens ska öppna för möjligheten att skolan INTE borde bli bättre på att få kunskaper om vad unga skriver (om varandra och om skolan) på nätet utan snarare HUR man kan bli bättre på det.”

”För oss gäller lagstiftningen. Får vi in anmälningar ska de åtgärdas, självklart. Sen kan det finnas begränsningar i lagstiftningen som gör brotten svåra att utreda, men det är en annan sak.”

Vad kan man göra då?

”En anställd vid skolan som ser det här gör helt rätt när han konfronterar tjejerna, enligt min mening. Oftast räcker det långt, de flesta unga förstår att deras handlande kanske inte var så bra när man belyser saken från olika håll.

I det här fallet räckte det ju inte med ett snack. Jag tycker absolut att fritidsledaren bör gå vidare med det här, rapportera till skolledningen verkar väl lämpligt, ett ärende av den här typen bör kanske hanteras högre upp i hierarkin.”

”Här handlar det om tre trettonåringar som sysslar med eventuell brottslig verksamhet, det som kallas mobbing. Självklart måste skolan agera. Snack med tjejerna och deras föräldrar kanske, jag är ingen expert på skolrutinerna. Däremot finns det väl en skyldighet för skolan att agera om någon sysslar med systematisk mobbing IRL. För mig är det ingen skillnad om den sker i cyberspace.”

”Fritidsledaren kan tillsammans med en kollega eller lärare prata med tjejerna om vad de skrivit och varför. Eventuellt kan det finnas en poäng i att dela upp tjejerna och prata med dem en och en. Det kan bero på attityder i gruppens sammansättning. Finns det en stark person som ’leder’ gruppen?

Samtalet bör riktas in på konsekvensanalys. Försöka få tjejerna själva att reflektera över hur deras bloggande påverkar de som blir utsatta. Leta efter empati. Styr samtalet med öppna frågor. Varför skrev de elakt? Hur kändes det när de skrev? Var det en skön känsla? Hur kändes det för de som blev utsatta?

Beroende på innehållet i bloggen kan det bli nödvändigt att också diskutera förtal och eventuella lagbrott. Användarvillkoret på engelska bör gås igenom med tjejerna. Vad är det de har accepterat?

Föräldrar ska kontaktas!

Utnyttja dessa tjejers positiva krafter. Om de är intresserade av att skriva får man visa på andra sätt att skriva av sig: noveller, brev, dikter. Leta efter sidor där det finns publiceringsmöjligheter eller starta en egen. Tjejerna kan med vuxnas hjälp starta ett veckobrev på skolan eller på fritidsgården.

Skolan bör undervisa elever om nätets svagheter och faror. Vikten av användarvillkor eller andra avtal. Anonymitet!? Vad är offentligt och vad är inte offentligt? Bjuda in en föreläsare i ämnet.”

Sammanfattning

Som det sägs i den inledande kommentaren från våra experter utgår den här fallbeskrivningen från att man ska bli bestört och att det tjejerna gör i sin blogg är helt igenom fel. Givetvis är det alltid fel att kränka andra människor och sprida osanningar om dem. Men det finns något i detta som inte är unikt för Internet, och det är beteendet att i grupp prata skit om andra. Det som gör detta exempel besvärligt är ju att ingen vuxen sett eller hört om detta förrän det redan pågått ett tag. När tjejerna sedan blir uppmärksammade på sitt beteende av fritidsledaren säger de att de faktiskt får skriva vad de vill. De menar att det är den som läser det de skriver, och länkar till deras blogg, som utgör problemet. Detta är ju delvis sant, då man kan faktiskt ha en viss yttrandefrihet i en blogg (dock får man aldrig bryta mot lagen).

Här tror vi att ett första steg är att personalen med jämna mellanrum söker efter information om skolan på Internet. För oavsett hur

duktiga lärarna är på sociala medier kan de aldrig vara på alla de ställen där deras elever är. Men genom en enklare bloggsökning skulle denna blogg kunnat upptäckas tidigare, och på så sätt kunde man ha talat med flickorna innan det gick så långt. Detta bör någon i skolans personal ha ansvar för.

Det bör rimligen vara i varje skolas intresse att ha denna bild
– låt oss kalla den för en omvärldsanalys – dels för att förebygga eventuella problem och konflikter, dels för att ha en bild i sin rekrytering av elever och lärare som står i samklang med de diskussioner och de bilder av skolan som sprids i den digitala verkligheten.

Fall 5: Dennis dator

Dennis går i åttan på en av stadens privata skolor. Han är noggrann i sitt skolarbete, lämnar alltid in allting i tid och är en uppskattad elev i kollegiet.

Skolan där han går vill expandera och söker hela tiden nya elever genom att bland annat erbjuda alla nya elever en egen dator. Kravet är att datorn ska användas i skolarbetet. Datorerna är ett självklart inslag i undervisningen. I skolan finns ett trådlöst nätverk som alla

"Förutom att använda datorn i skolarbetet har den även blivit Dennis privata dator. Han har den med sig överallt. I datorn finns det en massa privata bilder. Han laddar ner och delar med sig av en stor mängd upphovsrättsskyddade filmer och skivor."

elever och lärare kan

koppla upp sig mot. I varje dator finns ett väl ansett virusprogram installerat.

Förutom att använda datorn i skolarbetet har den även blivit Dennis privata

dator. Han har den med sig överallt. I datorn finns det en massa privata bilder. Han laddar ner och delar med sig av en stor mängd upphovsrättsskyddade filmer och skivor. Hemma har Dennis en extern hårddisk med filmer och musik på som han kopplar ihop med datorn och låter fildelningsprogrammet stå på under natten när han ligger och sover.

Under en lektion lämnar Dennis helt kort sin dator för att gå på toaletten. Under tiden går läraren förbi hans arbetsplats och ser på Dennis skärm att ett meddelande poppar upp med texten: "...nedladdning slutförd... köad uppladdning...". Läraren reagerar direkt och ber Dennis stanna kvar efter lektionen. Han frågar då Dennis rakt ut om han fildelar på skolans dator. Det var ju något som datorerna definitivt inte var avsedda att användas till.

Hur ska nu läraren rimligtvis agera?

Frågor att diskutera

- Är det beskrivna överhuvudtaget ett troligt scenario?
- Hur skulle ni inom kollegiet reagera om detta uppdagades på er skola?
- Har skolan ett ansvar för allt material på datorer som ägs av skolan men brukas av elever?
- Är det slarvigt av skolans personal att inte ha uppmärksammat detta tidigare? Är det acceptabelt att man överhuvudtaget kan installera fildelningsprogram på skoldatorer?
- Hur bör en policy för skolans datorer se ut?
- Hur kan incidenter enligt ovan förebyggas och följas upp? Rutiner och eventuella sanktioner?
- Ska skolan polisanmäla fildelning?

Kommentarer

Rent allmänt

”Juridiskt blir Dennis själv ansvarig för vad som lagrats på datorn och för de aktiviteter som utförs med datorn. Skolan har ju meddelat honom vilka begränsningar som är förenade med lånet.”

”Jag tänker också att det skulle vara intressant att diskutera i hur pass stor utsträckning skolor överhuvudtaget diskuterar fildelning och dess följder med eleverna?”

Vilken är din erfarenhet av denna problematik?

”I BRIS stödverksamhet händer det ofta att barn hör av sig för att de vill ha fakta om fildelning; de ställer frågor om vad det ger för påföljder och de beskriver också sin oro för att de har fildelat och nu är rädda att något ska hända dem.”

”Jag tycker att även detta verkar vara ett tänkbart scenario. Dock har, i de allra flesta fall jag stött på, skolor numera en datorpolicy som säger att om eleverna får en dator genom skolan får den inte användas för privat bruk och ofta inte ens tas med utanför skolans område utan godkännande. Dessutom brukar det, såvitt jag tycker mig se, i dylika policys alltid finnas med att man inte får eller inte kan installera program (till exempel för fildelning).”

”Jag har alltid förundrats över att man kan installera vad som helst på skoldatorer, där kunde man undvika mycket elände genom begränsningar. När det gäller rena lånedatorer kanske saken är något annorlunda, men skolan har ju full rätt att besluta över sin egen utrustning så det är väl en smaksak när man väljer policy.”

Vad kan man göra då?

”Begränsa möjligheten att ladda ner programvara. Nackdelen kan vara att då även skolarbetet begränsas. Vissa program för glosor, översättning eller för att kunna skriva ut material kommer då att påverkas.”

”Skolan har utfärdat föreskrifter när det gäller datoranvändningen. Kanske bör man följa upp detta, åtminstone med mer information och, om det uppstår misstankar, med mer noggranna kontroller.”

Övrigt

I och med IPREDS:s (Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG av den 29 april 2004 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter) tillkomst har polisen helt upphört med husrannsakingar och beslag som riktar sig mot enskilda fildelare. Sådana får upphovsrättsinnehavarna hantera själva med hjälp av just IPRED.

<http://www.eu-upplysningen.se/Aktuellt/Nyheter/Ny-lag-om-att-spara-olaglig-fildelning/>

Sammanfattning

I och med att det är skolans dator Dennis lånar är det *han* som ska stå ansvarig för de aktiviteter som sker då han använder datorn. Dock kan det rent juridiskt vara svårt att avgöra vem som suttit vid en dator vid en viss tidpunkt.

När det gäller skolor som tillhandahåller datorer för elever att arbeta med i undervisningen gäller det att vara tydlig med vad man får och inte får göra på datorerna. Det är märkligt att man ens KAN installera fildelningsprogram på skoldatorer. Detta borde vara något som skolans datoransvarige kan fixa. Till exempel göra en inställning som gör att man inte kan installera alla typer av program om man

inte är administratör. Dock kan ju det faktum att de inte är betrodda att få hantera sin egen dator upplevas som kränkande av eleverna.

Om man väljer att inte sätta in begränsningar i datorerna för till exempel fildelning tycker vi att man borde ha ett forum i klassen där man kan diskutera lagen kring fildelning, där man kan ta upp hur det fungerar med publiceringsrätt på Internet och så vidare. På detta sätt kan man kanske få de unga själva att ta "rätt" beslut, snarare än att förutsätta att de vill bryta mot lagen och försöka förekomma dem genom att införa begränsningar.

Om man väljer en friare väg måste man också se till att eleverna får relevant utbildning och träning. Det finns till exempel undersökningar från Storbritannien som visar att på skolor där man inte lägger in filter och blockeringar i elevernas datorer, där har eleverna en högre grad av beredskap att hantera saker som oönskade kontakter och bedrägliga företeelser.

Fall 6: Att vara kompisar på Facebook

På en skola har det under en längre tid förekommit tjafs mellan eleverna och mycket av detta har avhandlats på nätets olika forum. Skolpersonalen initierar en föreläsning om unga och nätet. Efter denna föreläsning och tillhörande diskussioner är de flesta pedagoger och fritidsledare överens om att de vill lära sig mer om nätet och vad deras elever, och för all del även deras egna barn, gör på nätet. Föreläsaren har noga poängterat att glappet mellan barn, unga och vuxen-världen har blivit mycket stort i och med den digitala revolutionen.

För barn och unga är det något helt naturligt att kommunicera, konsumera och publicera dygnet runt, var man än befinner sig. För den vuxna generationen är det fortfarande något ganska nytt, och därmed även ofta skrämmande och hämmande. Hämmande då man som vuxen kanske för första gången står inför en situation där kunskapen i högre grad ligger hos de unga. En omvänd situation alltså.

Så, inom skolans kollegium bestämmer ett antal anställda att de nog borde skaffa en profil på Facebook (FB). Det är ju där ungdomarna är. Så, kollegorna registrerar sig på FB och börjar lära sig hur det fungerar. Efter några dagar får några av dem "vänförfrågningar" från elever på skolan, och svarar ja för att kunna titta in i de ungas värld på nätet.

Flera av lärarna publicerar bilder på sig själva och från situationer i deras vardag. Precis som eleverna själva. En lärare lägger ut en bild från en gemensam grillfest där några i kollegiet varit med. Det finns en hel del alkohol med i bilden.

Bilden börjar nu spridas bland eleverna på FB utan att lärarna känner till det. Under kommande valborgsmässaofirande är en fritidsledare på skolan ute i tjänsten för att bidra till att lugnet bibehålls, och att det inte sups för mycket bland de unga. När han så träffar på några elever från åttan i hans skola med både öl och starksprit i händerna går han fram och ska säga till. Han möts då av hånflin och kommentarer såsom: "Varför ska vi lyssna på dig? Du gillar ju också att supa. Vi har ju sett dig på FB."

Frågor att diskutera

(Innan du som läsare tittar på följande frågor, tänk på att livets olika situationer och val sällan är helt svarta eller vita. Det finns kanske inga raka ja eller nej i denna diskussion. Kanske läraren i fråga inte varit helt obetänksam utan har haft en tanke med sitt agerande.)

- Ska lärare vara kompisar med sina elever?
- Följer läraransvaret med ut på nätet?
- Hur ska fritidsledaren reagera/agera?
- Hur ska man följa upp detta på skolan?
- Hur ska man som kollega reagera om man märker att andra i kollegiet inte har koll på sina bilder på Facebook?
- Hur tror ni att föräldrarna skulle reagera om deras barn visade dem bilder på lärare som dricker alkohol?
- Finns det en policy kring detta på er skola/i er verksamhet?

Kommentarer

Rent allmänt

”Ett väldigt intrikat och angeläget problem som avhandlas här. De två huvudfrågorna tycker jag är huruvida man som lärare ska/kan vara kompis med sina elever samt i nästa läge hur man i så fall hanterar sin integritet i dessa vänskapskontakter (till exempel då vilka bilder man publicerar av sig själv på nätet).”

Ska lärare vara kompisar med sina elever?

”Nej. Det är viktigt att skilja på sitt privatliv och sin yrkesroll. Det är viktigt att ha en bra relation till sina elever men inte på kompisnivå.”

”Att lärare både kan och bör ha en vänskaplig relation till elever är något som är lika självklart för många lärare som det är problematiskt för andra. Den viktiga frågan är väl kanske inte så mycket om man ska vara kompis med sina elever utan snarare hur man som vuxen bäst kan agera för att upprätta en förtroendefull relation med de elever man har. Det handlar om förhållningssätt. Möjligen är det så att de lärare som naturligt tar plats på sociala arenor på nätet inte sällan också är de som har lättast att skapa en förtroendefull relation till sina elever på andra arenor. Utmaningen – och det man ju vill att såna här fallbeskrivningar ska hjälpa till att skapa – är ju att få till en situation där dessa lärare kan påverka sina mer räddhågsna kollegor. Det är ju där svårigheten ofta ligger.”

”Ur mitt perspektiv kan jag inte se att en lärare inte skulle kunna vara kompis med eleverna (Jag antar att ”kompis” syftar på att finnas på en vänlista på nätet i det här fallet). Som vanligt jämför jag med ”real life”: Skulle en lärare inte kunna vara med i samma idrottsförening som en elev, eller någon annan sammanlutning? För mig är det mycket märkligt om detta vore fallet. I exemplet är det ju dessutom eleverna som väljer att ”adda” lärarna, inte tvärtom.”

Följer läraransvaret med ut på nätet?

” Både ja och nej. Lärare som får vetskap om till exempel mobbning ska agera även om det sker på nätet. De bör inte sitta och leta på nätet vad deras elever kan tänkas göra.”

” Absolut, precis som att man inte kan slänga av sig många andra yrkesrollen när arbetstiden är slut. I exemplet är det ju dessutom så att lärarna ger sig ut just därför att de är lärare.”

Hur ska fritidsledaren reagera/agera?

” När fritidsledaren träffar eleverna ska han meddela att han tänker ringa deras föräldrar. Om föräldrarna inte kan nå ska ärendet lämnas över till socialtjänst eller polis. Socialtjänsten ska kontaktas i efterhand eftersom det finns en anmälningsplikt i socialtjänstlagen.

Diskussion om att fritidsledaren själv dricker bör undvikas. Den kan tas i skolan veckan efter. Där gäller det att förklara att han som vuxen får konsumera alkohol till skillnad från ungdomar. Påtala risker med att som ung dricka alkohol.”

” Om nu några lärare uppfört sig så idiotiskt som i exemplet får man väl försöka lappa och laga. Han får försöka förklara att vuxna personer faktiskt har rätt att dricka alkohol, till skillnad från eleverna (om de nu är för unga för sådant). Sen bör han söka upp skolan och ta en diskussion med lärarna och ledningen om vett och etikett för lärare...”

Hur ska man följa upp detta på skolan?

” Tja, man bör väl fullfölja resonemanget som fritidsledaren påbörjat när det gäller eleverna. Sen bör man väl ha en intern diskussion bland lärarna och försöka få de omdömeslösa att förstå hur man bör agera på nätet och vad man bör och inte bör publicera.”

Hur ska man som kollega reagera om man märker att andra i kollegiet inte har koll på sina bilder på Facebook?

”Påtala olämpligheten i att vara kompis med sina elever på nätet. Om de vill vara kompis med elever får de fixa en yrkesprofil på Facebook.”

”Påtala saken för den det berör (utsatt och bildsnyltarna).”

Hur tror ni att föräldrarna skulle reagera om deras barn visade dem bilder på lärare som dricker alkohol?

”Allt från bestörtning och arga samtal till rektor till att stilla förklara att de är vuxna och får dricka alkohol men att publicera på nätet inte var så genomtänkt.”

”De skulle troligen tycka att lärarna fungerar som dåliga förebilder (helt korrekt, inte genom att dricka alkohol, utan genom publiceringen).”

Övrigt

”Om man sedan pratar vuxenansvar är det ju problematiskt att som lärare få bilder av sig spridna där alkohol finns med. Kanske inte så mycket för situationer som den som fritidsledaren hamnar i (att som vuxen kunna motivera att det finns saker som det är OK att göra just som vuxen men inte som barn behöver ju inte vara så svårt), utan mer för att den typen av bilder kan bidra till att skapa en bild av mig som vuxen/lärare som jag tappat kontrollen över. Det är samma dilemma som lärare i småstäder ofta upplever när de går ut och partajar på stadens enda uteställe.”

Sammanfattning

Vad som är tydligt i detta fall är att de vuxna på skolan och fritidsgården inte har ett tydligt och uttalat förhållningssätt till hur man ska agera på sociala nätverk på nätet. Vi anser att det är viktigt att verksamheten har diskuterat igenom detta. Det behövs förmodligen inte så mycket jobb för själva policydokumentet, då det ofta handlar om sunt förnuft. Däremot kan det behövas en kunskapshöjande insats i till exempel hur man hanterar säkerhetsinställningar på sin blogg eller på Facebook. Det finns för det mesta inställningsmöjligheter så att du kan begränsa tillgången till dina bilder och texter. Läs dock gärna följande artikel: http://www.dfkompetens.se/trendspaning/veckans-sakerhetsspaning/2010-01-04_facebook/index.xml.

Att personalen, och för den delen även föräldrarna, lär sig detta gör att de dels själva blir bättre på att skydda sina bilder och texter på nätet, dels på ett bättre sätt kan prata om dessa saker med barnen. Detta eftersom det oftast är okunskap som gör att vuxna inte kan ge ett konkret råd om hur man ska skydda sina bilder, det vanliga är att säga att man inte ska lägga upp bilder överhuvudtaget. Ett råd som i de ungas värld är ett icke-råd...

En tydlig policy och kunskapshöjande insatser kunde i detta fall ha raderat ut problemet som beskrivs. Men kom ihåg att en policy inte bara ska innehålla begränsningar utan även möjligheter. Så lista inte bara vad man inte får, utan tala även tydligt om *vad man får* göra. Detta så att de som *vill* vara vänner med sina elever vet hur de kan göra det på lämpligt sätt. Ett idé kan vara att hålla isär det professionella och det privata genom att ha en särskild yrkesprofil på nätet.

I vår sista fallbeskrivning kommer vi återkomma till vilka frågor som kan vara viktiga att tänka på när man sätter ihop sin policy.

Fall 7: Föräldrars ansvar

Det råder en lätt upprorsstämning på skolan efter en incident för en vecka sedan. Två elever misshandlade en lärare som skulle ta en mobiltelefon från en av dem. Lärarens ingripande var helt i linje med skolans uppsatta regler om att mobiltelefoner som används under skoltid ska beslagtas. Stämningen har även försvårats av att en flicka i årskurs 7 har utsatts för svåra trakasserier av sina klasskamrater i samband med att en bild av henne i en högst privat

"Och att mycket av det som händer, och som ibland kan urarta på barnens digitala arena, ligger inom en gråzon där kanske ingen i vuxenvärlden varken är insatt eller på ett bra sätt kan agera. I alla fall inte ensam."

situation hamnat i fel händer. En "boll" som snabbt och effektivt kom i rullning på olika forum och bloggar på nätet.

Skolans ledning och anställda känner nu att för-

äldrarna måste involveras. Detta är frågor som rör sig långt utanför skolans traditionella område. Skolan kan omöjligen själv ansvara för elevernas trygghet när vardagen utvecklas på detta sätt.

Det bjuds in till ett möte där skolan mycket tydligt uppmanar föräldrarna att komma och varför. Mötet inleds med att en person från en barnrättsorganisation föreläser om barns och ungas liv på nätet. Hur utvecklingen ser ut vad gäller teknikutveckling, användning, beteendemönster, skadlighet och beroendemönster. Allt i prydligt uppsatta grafer. Föräldrarna ställer oroligt frågor om vad som kan göras. Hur de möjligen ska hänga med i den komplicerade utvecklingen. Stämningen i möteslokalen är en blandning av uppgivenhet och irritation när rektorn träder in och berättar om den senaste tidens incidenter på skolan. Han talar om att det är krångliga saker. Att skolans traditionella verktyg och arbetssätt inte räcker till. Att lagstiftningen inte hänger med.

Och att mycket av det som händer, och som ibland kan urarta på barnens digitala arena, ligger inom en gråzon där kanske ingen i

vuxenvärlden varken är insatt eller på ett bra sätt kan agera. I alla fall inte ensam.

Föräldern till en av de elever som misshandlade läraren ställer sig upp och frågar: "Varför kan de helt enkelt inte få ha sina mobiler? Vad är det som är så farligt med det? Jag har mobilen med mig i mitt arbete hela tiden. Och mina chefer skulle aldrig komma på tanken att förbjuda mig att ha med den in på ett möte. Varför är det så viktigt att förbjuda mobiler i skolan? Ni ser ju vad som händer!"

Många i lokalen håller med.

Frågor att diskutera

- Hur skulle du ha svarat på förälderns fråga?
- Hur kan situationen i stort hanteras?
- Hur kan man skapa ett verkligt engagemang bland både pedagoger och föräldrar för att gemensamt agera och samarbeta i dessa frågor?
- Hur hanterar man rädda och oroliga föräldrar?
- Hur når man de föräldrar som inte artigt dyker upp på öppna möten av detta slag?

Kommentarer

Rent allmänt

” När man som förälder reagerar på sitt barns aktiviteter kan det lika gärna vara att man är rädd att inte följa manuset. En förälder ska vara lite hård och ha koll på alla webbplatser barnet besöker för annars riskerar man att bli en sån som hamnar i tidningen - ”mitt barn träffade en pedofil på nätet”. Om man inte hade det manuset att ängsligt följa kanske man skulle bli en bättre förälder som lyssnar på sitt barn istället för på omgivningens tysta förväntningar.”

Hur skulle du ha svarat på förälderns fråga?

” Att de gärna får ha sina mobiltelefoner under lektionstid så länge de inte påverkar elevernas prestation och inte stör sina klasskamrater. Blir mobiltelefonen ett störande inslag bör den fråntas eleven.”

” Här tycker jag också att det handlar om att på ett tydligt sätt motivera varför det finns regler som gäller för barn men som inte nödvändigtvis behöver gälla på samma sätt för vuxna. Man kan dessutom vända på situationen och säga att om en arbetsgivare fick veta att anställda använde tekniska hjälpmedel under arbetstid som inverkar menligt på produktionen skulle de ju agera. Det kan ju till exempel gälla Internetanvändning på arbetstid.”

” Med en motfråga: Skulle din chef verkligen acceptera att du pratar i telefon mitt under ett möte? Det gör vi inte på min arbetsplats i vart fall. Och vilka andra ordningsregler tycker du vi ska stryka för att undvika protester?”

Hur kan situationen i stort hanteras?

”Överenskommelser mellan lärare och elever. Kontrakt kan utformas med föräldrars underskrift.”

”För skolan är det viktigt att kunna förankra sitt mobilförbud i en begriplig verklighet (det vill säga att när mobiler förstör möjligheten att bedriva den utbildning som styrdokumentet föreskriver sviker skolan sitt uppdrag). Jag tror också att det är viktigt att skolan i en sån här situation förmår anknyta till de regler som föräldrar själva sätter upp för sina barn, ibland till exempel när det gäller mobiltelefonhantering. Det är ju uppenbart att detta är ett område där föräldrar och skolan behöver dra åt samma håll för att göra situationen begriplig för barnen.”

”Man är väl på rätt väg här, tror jag. Det absolut viktigaste är att se till att alla parter är informerade. Kanske borde man ha bjudit in en IT-brottspolis också till mötet? Många, både föräldrar och elever, inser inte att nätet är precis som RL (real life) när det gäller brott och påföljder.”

Hur kan man skapa ett verkligt engagemang bland både pedagoger och föräldrar för att gemensamt agera och samarbeta i dessa frågor?

”Upplysning och information. Föreläsningar och seminarier. Temadagar.”

”Genom att tillämpa min favorittips: Översätt allt som hänt till RL (real life), skulle du acceptera att detta hände på skolgården eller på gatan?”

Hur hanterar man rädda och oroliga föräldrar?

”Upplysning och information.”

” Genom kunskapsöverföring, inget skrämmer så mycket som det okända.”

Hur når man de föräldrar som inte artigt dyker upp på öppna möten av detta slag?

” Summerar mötet och mejlar anteckningarna.”

” I slutänden kan man bara fokusera på de föräldrar som de facto dyker upp. Om man gjort det man rimligen kan från skolans sida för att informera om möten och skapa en atmosfär där föräldrar känner sig inbjudna så finns det ju ett läge där man inte kan göra så mycket mer. Jag har träffat många rektor som är så uppfylld av irritation över de föräldrar som aldrig dyker upp att jag ibland fått känslan av att de inte riktigt ser dem som faktiskt gör det. Dessa föräldrar är ju guld värda och kan dessutom användas för att i sin tur locka fler föräldrar till möten. Att få de ”artiga” föräldrarna att ta alla chanser att påverka grannen som man kanske vet aldrig går på möten är enligt min mening minst lika viktigt som att skicka ut påminnelse efter påminnelse.

Kan inte låta bli att dela med mig av ett tips jag fick av en rektor kring denna problematik: denne rektor hade insett att uppslutningen blev mätbart större när hon började lägga in ett val beträffande fikabröd på svarstalongen. Hon tolkade det hela som att föräldrarna kände ett större ansvar att komma när de faktiskt hade valt ut en mazarin (istället för en kanelbulle) till kaffet...”

Sammanfattning

Alla som jobbar i skolan har nog någon gång stött på en ”besvärlig” förälder, precis som alla föräldrar nog svurit över skolan en eller flera gånger. Detta är något som knappast kan undvikas. Men vad man kan göra är att från skolans sida förankra de beslut som tas och förklara dem för föräldrarna. Om eleverna inte får ha mobiler i klass-

rummet måste skolan tydligt kunna tala om varför. Det är även viktigt att alla pedagoger har samma förklaring, så att en frågande förälder inte möter flera olika svar på samma fråga.

Oftast är skolorna väldigt bra att på att ge den här typen av information skriftligt, genom brev som skickas hem eller information på hemsidan. Då är det också upp till föräldrarna att ta del av det skolan säger och att försöka sätta sig in i varför ett beslut har tagits. Om pappan i fallbeskrivningen verkligen tänkt efter kanske han inte hade blivit så upprörd, då det förmodligen fanns legitima skäl till både ingripandet och mobilregeln.

Det är också ett vanligt problem att locka föräldrar till föräldramöten, och det verkar bli svårare ju äldre barnen är. Det kan ibland kännas som att det alltid är "fel" föräldrar som dyker upp, det vill säga de som redan *är* involverade och engagerade. Hur ska man då nå de andra? Ett sätt kan vara att använda den digitala kommunikationen hela vägen ut, att föräldramöten och information från rektorn sker *både* i en fysisk lokal *och* på nätet eller via telefon *samtidigt*. Då har alla, även de som är på resande fot eller inte kan lämna minderåriga barn hemma, samma möjlighet att koppla upp sig och följa det som sägs.

Fall 8: Hanterar man rätt problem?

I en åttondeklass i en skola i Mellansverige sker under en vanlig skoldag en tråkig incident där två tjejer börjar slåss med varandra. Tjejerna är sedan länge ovänner och med jämna mellanrum blossar deras konflikt upp. Det brukar aldrig gå så långt att det blir slagsmål, men just denna dag rinner det över för dem båda. De slåss och skriker högljutt. Händelsen drar till sig allt fler elever. Någon i mängden drar upp sin mobil och filmar slagsmålet samtidigt som en annan fotograferar med sin mobil. Aktiviteten sprider sig och fler och fler tar upp sina mobiler och fotar eller filmar. Personal kommer rusande och avstyr det som pågår. Lugnet infinner sig relativt snabbt och alla återgår till sina sysslor.

Efter ungefär en minut ligger bilder ute på Bilddagboken.se och lite senare på kvällen ligger filmerna på Youtube. Filmerna är taggade med skolans namn, orten och givetvis namnen på tjejerna som bråkade. Ryktet går och länkarna skickas runt. Avsnittet där den ena tjejens huvud slås emot marken och hon börjar blöda näsblod kommenteras som det mest intressanta. Kommentarererna är av skämtsamt karaktär, både när det gäller filmerna och bilderna.

Ryktet når inte bara de intresserade eleverna. Det når även lärare och skolledning redan samma eftermiddag. Dagen efter samlas elevvårdsteamet tillsammans med skolledning och representanter för skolans trygghetsteam. Det som diskuteras allra mest på detta möte är att Youtube och Bilddagboken är "skitsidor" som inte tar ansvar för sitt innehåll. Två ur gruppen får i uppgift att ta kontakt med sidorna för att få bort aktuella bilder och filmer. Rektorn ska ringa hem till flickornas föräldrar och berätta om det hela. Kuratorn ska se om någon av flickorna vill tala om dessa bilder och filmer som faktiskt fått en spridning på nätet.

Mötet avslutas med en uppmaning till alla att hålla lite extra koll på flickorna så att de inte börjar bråka igen...

Frågor att diskutera

- Är det rätt problem som hanteras? Är problemet att incidenten filmas och publiceras på en publik plats, eller går problematiken djupare än så?
- Vad man gör när det finns en stämning på skolan som gör att det är okej att fotografera eller filma sina kamrater?
- Är "brottet" i detta fall att någon, eller några, bestämmer sig för att dokumentera, eller är det att någon eller några väljer att publicera?
- Och, gör nätet ibland att vi fokuserar helt fel? Är det verkligen teknikens fel? Eller, är det relationer som felar?
- Om man hanterat situationen annorlunda om bilderna och filmerna inte hade publicerats på nätet?
- Om man behöver ändra sitt sätt att agera i en liknande situation beroende på om bilder publiceras på nätet eller inte?

Kommentarer

Rent allmänt

” Jag tycker absolut att det är ett realistiskt scenario och även relevanta frågor som ställs. Möjligen kan jag tänka att det, i dessa tider, hade varit rimligt att skolan i fråga hade kontaktat de båda flickornas föräldrar. Detta inte minst då ju skolor har en benägenhet att skjuta ifrån sig problem som hamnar på nätet.”

” Det är i detta fall svårt att säga direkt vad som är rätt och vad som är fel.”

Är problemet att incidenten filmas och publiceras på en publik plats, eller går problematiken djupare än så?

” Ja, i det akuta skedet är det förstås det. På längre sikt har man ju ett pågående problem med de här två tjejerna, det borde kanske hanterats för länge sen...”

Dessutom har man ett annat problem, nämligen hela kulturen att kränka sina medelever genom att filma och fota dem i ofördelaktiga situationer och sen publicera på nätet. Här finns det en del att ta tag i...”

” I grunden är det väl okej att man filmar (till exempel för att ha som bevismaterial), men frågan är vilket syfte man har? Och, vad är syftet om många tittar och filmar? Och frågan är varför man sedan publicerar filmerna? Där finns inga förmildrande omständigheter.

Detta kan vara bra att diskutera i skolan, det vill säga vad är syftet med att fotografera? Och vad är syftet med att publicera? Och om man publicerar, hur påverkas den som är filmad och dennes anhöriga?

Men en publicering KAN vara befogad till exempel om det är någon som 'har makten' (till exempel en rektor, en väktare) som man filmar. Det viktiga är att man diskuterar varför.”

